

Inspiratiedocument voor de

Gemeentelijke Omgevingsvisie

De Omgevingswet vraagt van gemeenten om een Omgevingsvisie en Omgevingsplan op te stellen. Daarin staat beschreven wat er in uw gemeente in en op de grond gebeurt. In de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan legt u ook de bescherming van drinkwaterbronnen vast. Als gemeente bepaalt u zelf hoe de Omgevingsvisie is vormgegeven.

In januari 2022 treedt de Omgevingswet in werking. De verantwoordelijkheid voor het inrichten van de fysieke leefomgeving komt bij gemeenten te liggen. Voor een duurzame toekomst van de drinkwatervoorziening is het belangrijk dat de openbare drinkwatervoorziening goed is ingebed in de ruimtelijke inrichting en gebiedsgebruik.

Alle overheden hebben een drinkwaterzorgplicht. Deze zorgplicht (Drinkwaterwet artikel 2) ziet toe op de duurzame veiligstelling van de openbare drinkwatervoorziening. Voor gemeenten geldt dat zij deze zorgplicht onder de Omgevingswet onder andere kunnen borgen in een Omgevingsvisie en -plan. In dit document vindt u inspiratie om de drinkwaterzorgplicht in uw Omgevingsvisie op te nemen. Daarbij is de volgende verdeling van taken tussen gemeenten en provincies leidend:

De gemeente:

- Is verantwoordelijk voor het voorkomen van vervuiling van drinkwaterbronnen door activiteiten binnen drinkwaterbeschermingsgebieden.
- Volgt het beleid dat in provinciale Omgevingsvisies en -verordeningen zijn opgenomen.
- Neemt de ruimtelijke beschermingsregels omtrent drinkwaterbeschermingsgebieden van de provincie over.
- Neemt drinkwatervoorziening op in gemeentelijke Omgevingsvisies en -verordeningen.

De provincie:

- Is leidend in de bescherming van grondwater bestemd voor de openbare drinkwatervoorziening.
- Neemt drinkwatervoorziening op in provinciale Omgevingsvisies en -verordeningen.

In dit document staat inspiratie voor het borgen van de drinkwaterzorgplicht binnen uw Omgevingsvisie. Vitens benoemt vijf belangrijke thema's die aan bod moeten komen:

1. Energie uit de ondergrond
2. Het gebruik van de bovengrond
3. Het beschermen van leidingen
4. Bewustwording drinkwatergebruik
5. Omgaan met verontreinigingen in de bodem (bevoegd gezag bodem)

1. Energie uit de ondergrond

Wat is de essentie?

Richtlijnen over bodem- en aardwarmtesystemen worden opgenomen in de regels voor drinkwaterbeschermingsgebieden.

Achtergrond

Energiesystemen die gebruikmaken van aardwarmte of bodemwarmte brengen risico's van nog onbekende omvang met zich mee voor de kwaliteit van het grondwater. De belangrijkste zijn het doorboren van de afdekkende kleilaag, risico's op lekkage met vervuilende stoffen en ongewenste opwarming van het grondwater.

Twee vormen van bodemenergiesystemen zijn geothermie en WKO.

Geothermie is een techniek die gebruikmaakt van de warmte in de bodem als bron van energie. Geothermie vindt plaats op een diepte van 500 tot 4000 meter en wordt gebruikt voor directe warmtelevering, bijvoorbeeld in tuinbouwkassen, maar ook als alternatief voor aardgas als energiebron voor het verwarmen van huizen.

Warmte- en koudewinning en -opslag (WKO) maakt gebruik van de temperatuurverschillen op een diepte tot 200 meter in de bodem als bron van energie. Deze bodemenergiesystemen bestaan uit warmtewisselaarsystemen en worden gebruikt voor het verwarmen en koelen van gebouwen.

Voorbeeldvisie

"In waterwingebieden, grondwaterbeschermingsgebieden (25-jaarszones) en boringsvrije zones zijn bodemenergiesystemen niet toegestaan. Voor intrekgebieden wordt per situatie beoordeeld of de risico's van het bodemenergiesysteem acceptabel zijn en worden eventueel aanvullende eisen gesteld aan de installatie."

"Geothermie is nooit toegestaan in de drinkwaterbeschermingsgebieden."

2. Het gebruik van de bovengrond

Wat is de essentie?

De voorraad grondwater die bestemd is voor drinkwaterproductie moet ruimtelijk beschermd worden. Dat wordt gedaan door het gebruik van de bovengrond te reguleren.

Achtergrond

Vervuilingen aan en in het grondoppervlak hebben impact op de kwaliteit van het grondwater. Dit moet voorkomen worden. Dat heet bronbescherming. Het is belangrijk om een goede balans te vinden tussen de gewenste (ruimtelijke en landschappelijke) ontwikkeling van een locatie en bronbescherming.

Wanneer bepaalde risicovolle functies al aanwezig zijn in drinkwaterbeschermingsgebieden, pleit Vitens voor het treffen van maatregelen die de risico's op verontreiniging van grondwater minimaliseren of elimineren.

Voorbeeldvisie

"Om de bedreiging van bovengrondse activiteiten op de grondwaterkwaliteit en drinkwatervoorziening te minimaliseren, worden de ruimtelijke beschermingsregels voor drinkwaterbeschermingsgebieden van de provincie aangehouden."

"Functies van de bovengrond in waterwingebieden en grondwaterbeschermingsgebieden hebben weinig tot geen risico op verontreiniging van het grondwater. Deze functies zijn zo natuurlijk mogelijk."

"In drinkwaterbeschermingsgebieden waar risicovolle functies al aanwezig zijn, worden maatregelen getroffen die de risico's op verontreiniging van grondwater minimaliseren."

3. Het beschermen van leidingen

Wat is de essentie?

In het Omgevingsplan worden beschermingszones voor hoofd- en transportleidingen voor drinkwater opgenomen.

Achtergrond

Vanwege de toenemende ruimtedruk ondergronds wordt het verleggen van leidingen moeilijker en duurder. Leidingen in de grond moeten zo lang mogelijk ongestoord blijven liggen. Verleggen brengt hoge maatschappelijke kosten en veiligheidsrisico's met zich mee.

Graafwerkzaamheden van derden veroorzaken een derde van de lekkages in waterleidingen. Als uitvoerende partijen weten waar drinkwaterleidingen liggen, dan kunnen zij beschadigingen door graafwerkzaamheden voorkomen.

Voorbeeldvisie

"Transportleidingen voor drinkwater worden planologisch beschermd in de gemeentelijke Omgevingsplannen zodat het verleggen van leidingen, wat beschadigingen kan veroorzaken, voorkomen wordt."

"Er worden afspraken gemaakt over de planning van onderhoud aan het leidingnetwerk."

4. Bewustwording drinkwatergebruik

Wat is de essentie?

Er wordt nagedacht over het opnemen van regels voor (verplichte) drinkwaterbesparing en duurzaam gebruik van het beschikbare water.

Achtergrond

De drinkwatervraag stijgt enorm. Grondwaterbronnen staan onder ruimtelijke druk. Extreme weersomstandigheden komen vaker voor en grote gebieden in Nederland zijn structureel te droog. Meer drinkwater produceren is geen duurzame oplossing. Drinkwater staat nog lang niet altijd bij mensen op het vizier wanneer het gaat om duurzaam wonen en leven. Gemeenten staan dichtbij de burger en kunnen daardoor een belangrijke rol spelen in de bewustwording over drinkwaterverbruik en -verspilling.

Bewustwording is extra belangrijk voor bewoners in drinkwaterbeschermingsgebieden. Het is van belang dat zij beseffen dat hun gedrag direct invloed kan hebben op de kwaliteit en beschikbaarheid van hun eigen drinkwater.

Voorbeeldvisie

“We zoeken actief naar mogelijkheden om duurzaam om te gaan met water. Bijvoorbeeld door eigen gebouwen te verduurzamen, door stedelijk gebied klimaatadaptief in te richten, door water op te slaan in tijden van hevige neerslag (grondwaterbuffers) en door verharding te minimaliseren en bestaande verharding te vergroenen.”

“De gemeente heeft de leiding over de implementatie van waterbesparende systemen bij bouwplannen. Zo wordt de stijgende watervraag afgevlakt.”

“Er wordt actief ingespeeld op het bewustzijn van de consequenties van het wonen en werken binnen een grondwaterbeschermingsgebied/intrekgebied bij inwoners en bedrijven, en hun invloed op de drinkwaterkwaliteit en - beschikbaarheid.”

5. Bevoegd gezag bodem

Wat is de essentie?

Nieuwe verontreinigingen en aantastingen van de bodemkwaliteit moeten voorkomen worden. Met name bij dilemma's en keuzes over ruimtelijke ontwikkelingen.

Achtergrond

De bodem is een essentieel onderdeel van de fysieke leefomgeving. In het verleden zijn (soms ernstige) bodemverontreinigingen ontstaan door allerlei activiteiten op en in de bodem. In uw gemeentelijke Omgevingsvisie kunt u in hoofdlijnen beschrijven hoe de grondwaterkwaliteit in uw gemeente wordt beschermd. En wat uw voornemens zijn voor het beheer van grondwaterverontreinigingen. Ook wanneer deze de ruimtelijke ontwikkelingen belemmeren. Het beheer van de historische verontreinigingen valt hier ook onder.

Vitens kan helpen om de bodem, ondergrond en het grondwater integraal te beschouwen in uw Omgevingsvisie. Zodat de visie de ambitie voor het gehele water- en bodemsysteem beschrijft.

Voorbeeldvisie

“De bodem wordt als een integraal onderdeel van de fysieke leefomgeving beschouwd. Wij hanteren het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron bestreden moeten worden en het beginsel dat de vervuiler betaalt.”

“De bodem bevat verontreinigingen en archeologische resten. Alle claims op de ondergrond vereisen dat we functies in de ondergrond slim gaan combineren en hier zowel bij het ontwerp als beheer van de stad goed rekening mee houden.”

“Voor bodemverontreiniging gelden landelijke regels die overlast voorkomen. We krijgen binnen de Omgevingswet meer ruimte voor eigen afwegingen. Vroegtijdige afstemming met ketenpartners is hierbij essentieel.”